

יוסף טרומפלדור

עיונים בכתבי הציונות

מקראה

יוסף טרומפלדור

עיונים בכתבי הציונות

מקראה

כתיבה, ליקוט ועריכה:

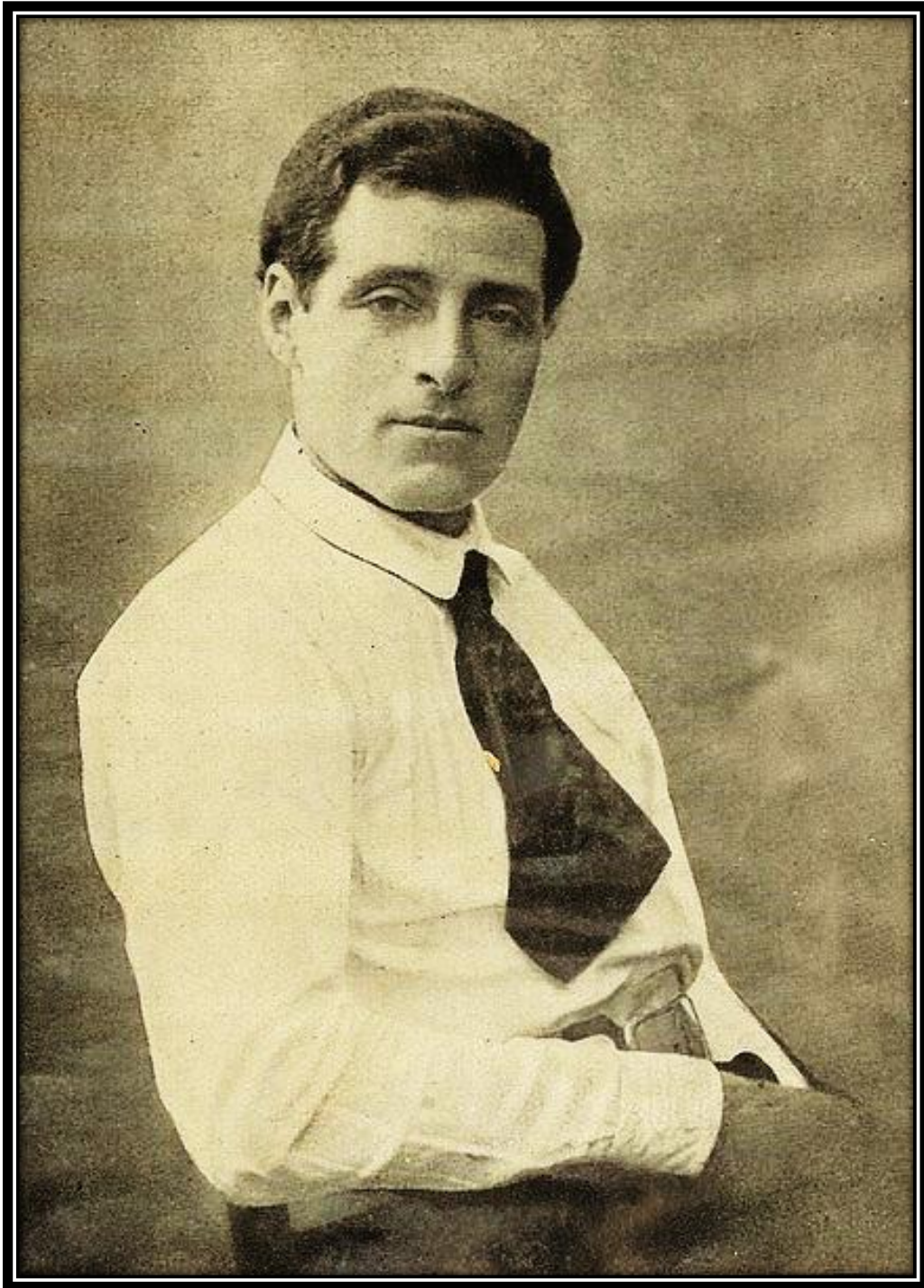
קובי דנה

עיונים

בכתבי הציונות

 [Zionist Philosophy | עיונים בכתבי הציונות](#)

חוברת זו מודפסת כחלק מהמיזם החינוכי **עיונים בכתבי הציונות**
ליצירת קשר ומקראות לימוד נוספות: kobedana@gmail.com

"אין אני חדל לרצות כי שאלת היהודים תיפתר פתרון גמור בארץ ישראל,
ואין אני חדל להאמין כי רק שם אומנם תוכל להיפתר פתרון רצוי וטוב..."
~ יוסף (אוסיה) טרומפלדור (1880 – 1920) ~

השיבה למולדת

חיי יוסף טרומפלדור

(1880 – 1920)

בתולדות הציונות יש מספר דברים הנחשבים כקונצנזוס. הרצל ושיטתו המדינית למשל היו בעבר מקור למחלוקת בקרב התנועה הלאומית החדשה, אמנם לאחר מספר שנים היו לקונצנזוס מובהק בקרב כל המחנה הציוני, כולם כאחד אימצו את דמותו ועקרונותיו. כהרצל כך יוסף טרומפלדור, המהווה קונצנזוס ציוני מובהק. במשך שנים, בייחוד מפילתו בתל חי, נחשב לדמות מופת המסמלת נכונות להקרבה ומסירות אלטרואיסטית, שהייתה סמל לתנועת הנוער של הזרם הרביזיוניסטי-ליברלי, תנועת בית"ר (ברית

הנוער העברי על שם יוסף טרומפלדור), והן לתנועת הפועלים הציונית-סוציאליסטית. גם אלו וגם אלו הדגישו את העיקר, לשיטתם, בהשקפת עולמו וסביב דמותו התאחדו כאחד והיללו את מסירותו למען הרעיון הציוני ותחיית העם היהודי, את היותו אדם בעל אמות מידה מוסריות המהווה השראה לסובבים אותו. שותפו להקמת הגדוד העברי במלחמת העולם הראשונה, זאב ז'בוטינסקי, הספידו וכתב:

זאב ז'בוטינסקי

"אלה היו דבריו האחרונים של יוסף טרומפלדור [כך במקור] בראותו את צער חבריו בפני הקרבן הגדול הזה: 'אין דבר – טוב למות בעד ארצנו'. מי שהכיר אותו יוכל לשער את בת-הצחוק השקטה, שריחפה על שפתיו באמרו דברים אלה. הוא לא היה נתון למילים גבוהות; הרצינות היסודית, העמוקה, שהייתה בנפשו, הורגלה להתבטא במעשים, לא בנוסחאות; וכשהיה מוכרח לפעמים לגלותה באמרי-פיו, היה כמתבייש, וכיסה על דבריו בצעיף של בת-צחוק ובמלת-הקדמה של צנועים: 'אין דבר'. [...] מי שהכיר בת-צחוק זו ו'אין דבר' זה ידע את טרומפלדור. [...] רעיון עמוק, הגיון נשגב, פילוסופיה מקפת-כל

טמונים בשתי המלים האלו. הרצון מכריע, המקרים אינם אלא הבל. מכל מר ייצא מתוק, אם רק הרצון חי. הרצון הוא תל-חי נצחי, וכל השאר – קרבנות, השפלות, מפלות – 'אין דבר'. זה היה דרכו של טרומפלדור, גיבור הרוח בין גיבורי הזרוע. וזוהי צוואתו המדינית לכולנו."

ז'בוטינסקי, 'תל-חי', עיתון 'הארץ', 1920

הסופר י"ח ברנר סיפר שמעולם לא זכה להכיר את טרומפלדור מקרוב ועם זאת כתב:

יוסף חיים ברנר

"הקריאה במכתביו, יחד עם הידיעה על מעשיו (בשבי-יאפאן, במגדל, בגליפולי, ב'החלוג' ובתל-חי) – מעמידה על אופיו האנושי. זה היה אנוש שלם בתכלית: בפשטות של תמימות, בהבנה של יושר, ברעות של טהרה, בהומור, ביחסי-אמת אל עצמו ואל קיבוצו. – הוא היה תמיד אוטופי, הוא חי תמיד עם העולם, עם זרועות-העולם, ויחד עם זה היה נתון כולו – לד' אמות, שהוא נמצא בהן באותה שעה, לאנשים המסובבים אותו באותה שעה. הוא היה איש-פעלים, איש-סדרים. הוא הבין והוקיר את ערך הפרטים שבמציאות, שבחיים. הוא הבין, שהכל חשוב. הוא אהב את דומן-האדם, ועם זה לא פחד ללוש אותו, לגבש אותו לגבעה נישאה. את עצמו ראה

באחרית-הימים עומד על הגבעה והוא גם אז איש-צבא. רק איש-צבא. אשרי מי שעמד בד' אמותיו." [...] יוסף טרומפלדור, הנאהב והנעים, העז והנבחר, סמל הגבורה הטהורה, על במותיו חלל [...] הבאנו כולנו בחדרי-לבנו בימי הזעם האלה, אשר לא מהר יעבורו, השמענו שם כולנו את הד הקריאה החרשית-הרוממה של הגיבור כרות-הזרוע: [...] טוב למות בעד ארצנו – טוב! אשרי מי שמת בהכרה זו – ותל-חי למראשותיו." י.ח. ברנר, מתוך: "קונטרס", אדר ב' תרפ"א, למלאת שנה למאורעות תל-חי, 1921

לכל עם סמליו ודמויות המופת שלו, טרומפלדור הוא מדמויות המופת של העם היהודי בעת החדשה, לא רק בשל מסירותו לרעיון הציוני אלא גם בגלל מסירותו למוסר האנושי בפעילותו למען צדק והניסיון להביא תיקון לחיי האדם בעידן המודרני, להביאו לפסגות המוסר והצדק שאליהם יכול וחייב להגיע. לאומיותו של טרומפלדור לא הייתה מצומצמת אלא מעוגנת בהשקפת עולם אוניברסלית של השאיפה לתיקון החיים החברתיים. ז'בוטינסקי כתב "מי שהכיר בת-צחוק זו ו'אין דבר' זה ידע את טרומפלדור. רעיון עמוק, הגיון נשגב, פילוסופיה מקפת-כל טמונים בשתי המלים האלו." ובעקבותיו דומני כי ישנם שני דברים שהנחיל טרומפלדור לציונות ולישראליות בראשיתה – את אותו 'אין דבר', לא במובן של 'יהיה בסדר' שנגדו כידוע התקומם יצחק רבין בכותבו כי באלו חבוי מה שלא בסדר, "הירות ותחושת ביטחון עצמי מופרז, כוח ושררה". נהפוך הוא, ב'אין דבר' של טרומפלדור יש ביטוי של ענווה ושל השקפה אופטימית על החיים. במקום פאסיביות, אקטיביות ולקיחת גורלנו בידינו. וזה מוביל לדבר השני שהנחיל טרומפלדור לישראליות בראשיתה – הגבורה והמסירות לכלל ישראל כאשר הוא, להיות יהודי עם גב זקוף. אין זו הירות אלא עוצמה, אין זו התנשאות אלא גדולה.

מבחר הדברים מפי טרומפלדור בספרון זה הם מקובץ שפורסם לאחר נפילתו בתל חי, 'מחיי יוסף טרומפלדור-קובץ מכתבים וקטעי רשימות' וראה אור לראשונה בשנת תרפ"ב (1922) בהוצאת הסתדרות העובדים העברים בא"י. כל הקטעים בקובץ תורגמו מרוסית לעברית. פרט מעניין הוא שאחד המתרגמים היה הסופר י"ח ברנר, דמות ציונית חשובה

בפני עצמה, שנרצח במאורעות תרפ"א (1921) ביפו. תרגום רשימותיו של טרומפלדור הייתה ככל הנראה בין מלאכותיו הספרותיות האחרונות. עיון בכתבי טרומפלדור יאפשר להכיר לא רק את 'הציוני' שהיה אלא גם את 'האדם' שבו.

כדי להבין את סדר הדברים והקשרם יש להכיר את מהלך חייו המתחלק לארבע תקופות או לארבע פעילויות מרכזיות בחייו של טרומפלדור:

ראשית, פורט ארתור, בהיותו חייל בצבא הרוסי ובשבי היפני (1904 – 1906), נלחם במלחמת רוסיה-יפן, בה איבד את זרועו השמאלית ונלקח לשבי היפני.

שנית, תחילת פעילותו הציונית (1906 – 1913), לאחר השחרור מהשבי היפני התפנה לניסיונות התיישבות בארץ ישראל, בימי העלייה השנייה, נשאר זמן קצר בארץ ובהמשך חזר לרוסיה, שם המשיך לארגן קבוצת צעירים לעבודה ועלייה ארצה.

שלישית, ימי הגדוד העברי (1914 – 1918), עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה עמד בראש היוזמה להקמת גדוד עברי במסגרת הצבא הבריטי, תחילה הוקם גדוד אספקה לוגיסטי, 'גדוד נהגי הפרדות' בהמשך הוקם גדוד לוחם.

תקופה רביעית ואחרונה היא ימי החלוץ' ותל-חי (1918 – 1920), סוף מלחמת העולם הראשונה והמשך הפעילות הציונית ופעילות ההתיישבות בארץ, ראשית ימי העלייה השלישית, עד נפילתו בחצר תל חי בתר"פ (1920).

לפני שניגש לעיונים עצמם ולדברי טרומפלדור, ברצוני להעיר הערה אחרונה וחשובה. ישנם היום המלינים על האמירה האחרונה של טרומפלדור כשנפל בתל-חי (או זו שנפוצה כאמירתו האחרונה): "איך-דבר, טוב למות בעד ארצנו." חלקנו אומרים היום, לעתים בציניות, כי "טוב לחיות בעד ארצנו" וטוענים שאמירתו אינה דבר שעליו יש לחנך. אומנם אמירה זו ("טוב לחיות בעד ארצנו") כשלעצמה אינה צינית והיא משלימה את אמירת טרומפלדור בנופלו, שכן טרומפלדור קידש את החיים ולא את המוות. טרומפלדור במהלך כל חייו הבוגרים, מרגע שעמד על דעתו, היה לציוני וסוציאליסט. הוא ראה את חייו בארץ ישראל ולא בשום מקום אחר, ראה עצמו כחלוץ לפני המחנה, כחייל בצבא התחייה של העם היהודי בעת החדשה, וזה שהנחה אותו לפני הכל. הוא לא היה אדם השש אלי קרב, לא חיפש את המוות או את 'מות הקדושים'. ההפך הוא הנכון, הוא אהב את החיים וראה בחייו הזדמנות אדירה להשפיע ולשנות לא רק את מצבו הנחות של העם היהודי אלא גם את מצבו הנחות של האדם והמוסר בעידן המודרני. דווקא טרומפלדור הוא הדמות שעליה יש לחנך כל ילד יהודי באשר הוא: לחנכו ראשית להיות אדם הראוי לחיות בחברה אנושית מתורבתת ובעלת מוסר אנושי גבוה; ולחנכו להיות לאדם יהודי גאה היודע לעמוד על זכויותיו והקשור בכל נימי נפשו אל ארצו. וכל אלו עולים מהדברים שבכתביו.

תקופה ראשונה

חייל בצבא האימפריה הרוסית ובשבי היפני (1904 – 1906)

"מלאתי את חובתי וליבי טהור"

טרומפלדור בצעירותו

טרומפלדור נולד בצפון הקווקז בשנת 1880 ובניגוד לידוע על יהודי הגולה, חונך ברוח הכבוד העצמי, כבוד למשפחה ולעם ותיעוב ההשפלה העצמית. מכאן כבר אפשר להבין את זיקתו העתידית לציונות. עד שנות העשרים לחייו חי בבית הוריו, למד רפואת שיניים ובשנת 1903 גויס לצבא הרוסי. לקראת זמן שחרורו פרצה מלחמת רוסיה-יפן והוא התנדב להמשיך את שירותו. אביו כתב לו "עלה, בני, למלחמה, ואולם אל בית אביך אל תעז לשוב באין בידך אות ההצטיינות הגבוה ביותר." וכך היה, כיהודי חש שהוא משמש נציג העם היהודי בכל מקום שדרכה בו כף רגלו, ועל כן עליו לעמוד גאה ולייצגו בכבוד. לאחר שקיבל אות הצטיינות על תעוזתו בקרב בשירותו בצבא הרוסי, כתב לאביו:

במדי קצין צבא רוסיה

"אף על פי שקבלת אות הצטיינות תלויה על הרוב לא רק בשאר רוח אמיתי אלא גם במידה לא קטנה של שתדלנות בזויה מכוונת לכך – ואני מטבעי שומר כבודי ולא השפלתי עצמי גם פעם אחת אף בהזכרה קלה או רמיזה כלשהי – בכל זאת אני כיום סגן-אופיצר מחונן באות הצטיינות צבאית [...] בידיעת ערך עצמי רשאי אני לומר, כי זכיתי לכל אלה ביושר ובצדק [...] מלאתי את חובתי וליבי טהור."

אך עוד לפני שקיבל את ארבעת אותות ההצטיינות הגבוהים ביותר בצבא הרוסי ואת תואר הקצונה, נלקח יחד עם לגיונו בשבי היפני לאחר נפילת פורט ארתור. משם כתב:

"מסביב שממון עד כדי יאוש ובטלה איומה, ממיתה!... אבל... גם זה יעבור... הכל עובר... ואולי עוד נזכה לראות את עצמנו בתוך כל עם ישראל המאוחד והמקובץ [...] מי יתן ונקבצו לארץ-ישראל, שם יפרח ויתפתח גאון עמנו. מהר, התאסף, עם אומלל, עם מהולל! הן סבלת עוונות דין, ועיניך למרחב, לחופש, הרחק מפחד ושיעבוד."

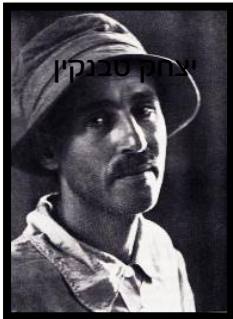
בדברים שכתב לאביו רואים את הזיקה בין האישי לכללי, בין היחיד לבין משפחתו המורחבת – העם היהודי. גם בהיותו בשירות צבאי זר ובשבי ארץ זרה, לא חדל לרגע לחשוב על עמו וארץ ישראל, לשם כמהה נפשו ולשם שאף בכל רגע. אין זה מפליא שזמן קצר לאחר שחרורו משבי יפן והצבא הרוסי החל בפעילות נמרצת למציאת דרכו אל ההגשמה הציונית בארץ ישראל. דבריו מעידים גם על אופטימיות בלתי נלאית. כשחזר לביתו לאחר המלחמה והשבי קיבל אותו אביו במילים של גאווה, "עתה יכול אני להתגאות כי בני זכה לאות הצטיינות גבוה הרבה יותר מזה שהשגתי אני."

תקופה שניה

ראשית הפעילות הציונית (1906 – 1913)

"שם נהיה בבית ולא אצל זרים"

לאחר חזרתו מהמלחמה נרשם טרומפלדור ללימודי משפטים באוניברסיטת פטרבורג ולאחר סיום לימודיו קיבל תעודת עורך-דין. אך בתקופת לימודיו היו הלימודים עצמם שוליים. היו אלה ימים גורליים בהיסטוריה הרוסית, ימי ניסיון המהפכה הכושלת של 1905 להפלת שלטון הצאר השני. רוחות מהפכניות היו באוויר ובליבות האנשים. יצחק טבנקין, איש העלייה השנייה, תיאר את ימי 'מפנה המאה' של ראשית המאה העשרים וכתב:

"הייתה זו אחת מתקופות התסיסה הגדולות בקרב העם היהודי [...] הכל הועמד בסימן שאלה גדול. היתה זו תקופה סוערת בתמורותיה, בעלילותיה, בהתרחשויותיה בחיי העם ובחיי היחיד. האנשים אז נקלעו מקצה לקצה. תקופה של תבערה, והדור עלה בלהבה זו. נשרפו ערכים, נשרפו עולמות ואידיאות. [...] אנשים היו נתונים במצב מתמיד של שריפה." י.טבנקין, מתוך: 'המקורות', ספר העלייה השנייה (הוצאת עם עובד), עמ' 29. ראו גם: טבנקין, דברים ב', עמ' 27.

גם טרומפלדור כבן הדור הושפע מהלכי רוח אלה. כיהודי הושפע יותר כשראה את ניסיון היהודים להשתלב בחברה הרוסית ובתנועות המהפכניות. בשלב מסוים החלה להתגבש בקרבו המסקנה שעל אדם להקדיש חייו למען מטרה ערכית ותפישת עולמו ראתה בחיי מעשה עבור הגשמת אידיאל ערכי כמשמעות קיומית לחיים. הוא האמין בכל מאודו בעצמאות המחשבה האישית מתוך הבנה שבאדם קיימת נטייה לעצלות מחשבתית ונהייה אחר העדר, בשנות העשרים לחייו כתב לאחיותיו:

"יבוא יום בלי ספק וגם אתן תצטערנה צער גדול ועמוק מאוד, ממש כמוני היום, על זהב ימי הנעורים שמיהרו כל כך לעבור ללא תוכן ומהות. [...] רוב המעשים הרעים הנעשים על פני האדמה מקורם בבורות ההמונים. [...] כל עוד יכולת בידכן, חתורנה בכל כוחותיכן לצאת מתוך אפל ההמון למרחב המחשבה העצמית."

כך הבשילה גם הכרתו הציונית ובשנת 1906, כשהוא סטודנט למשפטים החל פעילותו. רעיונו היה להקים קומונות ציוניות בארץ ישראל, ליצור חיי חופש וחירות עבור העם היהודי, שיישב בארצו ויעבוד אדמתו ללא ניצול ושיעבוד. במכתב לאחיו כתב:

"מאמין אני: יבוא יום ואני, עייף ומיוגע מעבודה קשה, סקור אסקור בשמחה וגיל את שדותיי אני בארצי אני. ולא יאמר איש: 'לך לך, נבזה, מפה; זר הנך בארץ הזאת!' וכי ימצא איש ויאמר כך, בכוח ובחרב אגן, אקום ואגן על שדותיי, על זכויותיי. יבוא! מאחורי שדותיי, מימני, משמאלי חבריי, לא כחבריהם של היהודים הסוציאלי-דמוקרטים ברוסיה, ידי חבריי לא תהיינה מגואלות בדם אחיי. ואם אפול בקרב, מאושר אהיה, יודע לשם מה אני נופל [...] יהיה צורך בעבודה ונעבוד, ורק צר מאוד ללב, כי החיים רעים כל כך, ועד שאדם זוכה להתחיל בעבודה המושכת את לבו, עוברים לבלי שוב ימים רבים, ימים ארוכים." מחיי יוסף טרומפלדור, מכתב לאחיו, 1906, עמ' 4 – 5

הוא הסתייג מהניסיון של היהודים לטשטש את זהותם הלאומית ולהשתלב בתנועות המהפכניות הרוסיות, כפי שהיה נהוג באותם הימים מתוך האמונה כי עם ניצחון המהפכה יבוא הקץ גם למצוקות העם היהודי שיהיה שותף לה, וכתב:

"העם היהודי אינו רוצה, ויש לומר, שאינו יכול להיטמע. הוא רוצה, שגם לו יהיה מקום נאה בין שאר עמי התרבות; בלי ארץ מיוחדת, שלו, אי-אפשר לו לבוא לידי כך, ומכיוון שהוא זקוק לעזרה יותר מכל שאר העמים, עלינו לבוא לעזרתו. [...] אין אני חדל לרצות כי שאלת היהודים תיפתר פתרון גמור בארץ ישראל, וכן אין אני חדל להאמין, כי רק שם אומנם תוכל להיפתר פתרון רצוי וטוב." מחיי יוסף טרומפלדור, מכתב לאחיו, עמ' 6 – 8

מספר שנים של פעילות והתגבשות רעיונית חלפו עד שצעירים החלו להיענות לרעיונותיו להקמת קבוצות עבודה שיעלו לחיים משותפים בארץ ישראל מתוך מניעים ציוניים. בין הצעירים שהכיר בפעילותו היה צבי שץ (1890 – 1921), המכונה במכתביו בשם גרישה. מכתבי טרומפלדור לחברו שץ תופסים חלק נכבד בתקופה זו של חייו. בשנת 1908 החל יוסף טרומפלדור להתכתב עם שץ. כאמור, טרומפלדור היה אז סטודנט בסנט פטרבורג. צבי שץ היה ברומני, עיירתו. היו להם רעיונות דומים: מיזוג הציונות עם סוציאליזם, הקמת קומונה בארץ ישראל. אך היה ביניהם הבדל גדול בגיל, באופי ובגישה. יוסף טרומפלדור המבוגר והמנוסה, קצין בצבא, ביקש משימות אובייקטיביות, מסגרות מוצקות ו'מושבות', קומונות גדולות ורחבות היקף, הוא האמין כי רק מתוכן יצמחו קשרים חברתיים חדשים. צבי שץ הצעיר, המשורר, ראה את האינטימיות כתנאי מוקדם וכתכלית של כל יצירה חברתית חדשה. קווי האופי השונים ביטאו השקפות שונות על דרך בניינה של החברה החדשה. לפי העולה מהמכתבים, היה שץ חבר קרוב והשניים היו שותפים אידיאולוגית לרעיון של הקמת קומונות ציוניות בארץ ישראל, וניתן לומר כי שץ הצעיר אף העריץ את חברו, הבוגר ממנו בעשר שנים. קשר מיוחד התפתח בין השניים למרות שעד עלייתם ארצה לאחר מספר שנים של התכתבויות כלל לא נפגשו. במכתב מאוגוסט 1908 כתב שץ מכתב 'משתפך', כלשון טרומפלדור, כך כתב שץ:

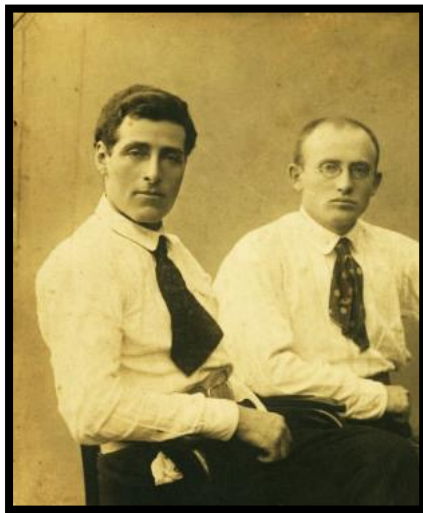

צבי (גרישה) שך

"ועוד דבר מניאני מכתוב אליו במכתב הזה את הכול: אני רוצה להכירו יותר, אם כי כבר ידוע לי ברור, ידוע ומשמח אותי, כי חושי לא רימוני, כי מצוא אמצא בו ידיד וקרוב, את הידיד הראשון, עליו חלמתי כל זמן היותי בודד. הן הייתי בודד וסבלתי ייסורים וביקשתי נפש קרובה, ולו גם אחת, יחידה. ואולם מכל צד, ואפילו מצד הקרובים אלי, אשר אהבתי, ליגלגו לכל אשר נשאתי את נפשי אליו במסירות ועוז. מה שמחתי למכתבו! ואני כבר אמרתי בלבי: לא שעו למכתבי, רק עורר תמיהה והרהור עצלני: להג ופטפוט! בשעה שהושטתי ידי אליו ואמרתי כי רבים

הם כמוהו, עוד לא האמנתי בדברי עצמי, עוד חיפשתי וביקשתי, ואולם עכשיו הנה גדל כוחי, חזקה רוחי, אני מלא מחשבות ותכניות, תקוות וחלומות. אני רוצה, אני משתוקק לעבוד. ימהר-נא, ככל האפשר, לענות לי. ירבה-נא, ירבה-נא לכתוב; יכתוב-נא בפרוטרוט על תכניותיו ועל דבר התראותנו עוד פה, ברוסיה; אם אפשר הדבר או לא; ותשובתי, ידיד, תארך שבעתיים. יסלח לי על מכתבי זה המשונה, שסדר והגיון אין בו. הן כל כך רבו מחשבותי, כל כך סוערת נשמת, המתרגשת כל כך."

טרומפלדור ענה לשך:

טרומפלדור ושך, 1913

"לא נענית לנפשך המשתפכת, הפתוחה, משום שידעתי, כי קשה לפעמים לתת למישהו לבוא שמה. בשעה שכתבת לי, רצית להביאני שמה, אבל הן במשך ימים אחדים יכול היה לבוא שינו בדברים, ולך אולי קשה עתה לראות אותי פעור פה ומוכן לשמוע, ואפילו אם תהיה בטוח שכל מלה שתצא מפיקך תרד לעמקי מעמקי נשמת. ידעתי שיש שעה ואדם נמשך לרעהו ורוצה לגלות לו את כל נשמתו ולשפוף לפניו את כל יגונו ולהשיח את שמחתו וחלומותיו ותקוותיו. אבל הן יש שעה ואדם רוצה להתבודד ולהצטנף ולהתכנף דום יחד עם יגונו הגדול. סלח לי על הביטוי הקשה שפגעתי בכך בו מתוך אי רצון לנגוע

בדבר שאסור לנגוע בו. איני מפקפק שאתה מאמין שלא עשיתי זאת במתכוון. [...] גרישה חביבי, [...] הרבה אנשים היו לי בחיי שהוקרתיים וכיבדתיים וגם שתיתי איתם יחד - עם רבים מהם - גם מכוס היגון וגם מכוס השמחה (מן האחרונה, אמנם, מעט), גם בימי מלחמה וגם בימי שלום. אני מאמין באנשים, אני מאמין שבזמן מן הזמנים נראה והנה טובים הם (יכולים להיות טובים), אבל לפי שעה אין אני מוקיר אנשים ביותר (כשם שאיני מוקיר ביותר את עצמי); אני תובע מהם תביעות גדולות וקשה לי להתרועע עם מישהו כאח ורע. לך התוודעתי זה לא מכבר. כנראה עשינו זה על זה רושם טוב, ואולם בזה עוד לא די. [...] אני מאמין באנשים, אבל אינני מאמין לאנשים. היום הזה נפגשתי עם בן-אדם, פתחתי זרועותי, חיבקתי ואמרתי לו 'אתה', ומחר והנה לא אנשים קרובים אנחנו (אקווה שאותנו לא יקרה כמקרה הזה)."

השניים תכננו לארגן יחד קבוצה מצומצמת של צעירים מסורים שיכשירו עצמם תחילה ברוסיה ויוכשרו לחיי עבודת אדמה ורק לאחר מכן יעלו ארצה, שכידוע בימים ההם הייתה דלת משאבים ולכן היה להתכונן היטב לפני העלייה. טרומפלדור כתב לחברו כי הוא כבר למוד ניסיון מכישלון צעירים העולים ללא הכנה מספקת לארץ ונשברים מיד מתנאי החיים הקשים, כאשר אידיאולוגיה מתנגשת עם מציאות החיים הפיזית הקשה. בדברים שכתב עולה תפישתו הציונית המעידה על חוש אחראיות, מנהיגות ומוסריות ברמה גבוהה:

"אני חושב שעלינו לברר לעצמנו את הכל ביושר לבב ובלי דעה משוחדת ולוותר על השקפתנו בשעה שמתגלה לנו טעותה ולא לעמוד עליה בעקשנות עיוורת. [...] עלינו לתלות את תקוותנו רק בעזרה העצמית. [...] את השגיאה אני ירא. ולא את שגיאתי אני ירא, כלומר את דבר נופלי אל תוך עמקי תהומות-אימות, אלא את דבר נפלם של ההולכים אחרי, אותם אני רוצה להוביל לאבדון. לכן אתנהל-אתקדם לאיטי, אגשש. אל לנו בהתלהבות יתרה! מכתב לצבי שץ, 1908, עמ' 18-23.

אולם צבי שץ יצא ארצה ראשון, בהתנגדותו של יוסף טרומפלדור. הוא היה בארץ כשנה וחצי, ביקר באום ג'וני וחזר לזמן קצר לרוסיה, היה בין מייסדיה של הקומונה במגדל, 1911. על החברות עם שץ כתב טרומפלדור:

טרומפלדור עם חברים, 1912

"לפי דעתי, שני אנשים ישרים, לא טיפשים ביותר ויודעים להתהלך עם אנשים, אם מעט ואם הרבה, ונוסף על זאת מטרה רוחנית אחת לנגד עיניהם, שני אנשים כאלה כי יזדמנו יחד, אי אפשר שלא יהיו התאמה ושלום בחייהם, מלבד, כמובן, במקרים יוצאים מגדר הרגיל. המסיבות המביאות אותנו לחיים בכפיפה אחת מבטיחות הבטחה גמורה, כי הברית שלנו תהיה 'שלמה ואמיצה'. [...] עלינו לחשוב היום על מציאת חברים מתאימים לנו במידה הגונה ככל האפשר. אנו צריכים עתה, לפני יסוד המושבה, לבקש חברים אל המושבה העתידה להתכונן, אנו צריכים להיכנס כחבורה שלמה, שבניה דבקים זה בזה, מתאימים זה לזה, מאוחדים בדעותיהם ומכירים היטב לא רק את מטרתם ותכליתם אלא גם את עצמם."

בקיץ 1911 נסע יחד עם חברו שץ לרומני, שם התקיימה ועידת החלוצים שדנה בתכנית הקבוצה המתגבשת להתיישבות שיתופית בארץ. בין משתתפי הוועידה שעלו ארצה והתיישבו בחוות מגדל היו טרומפלדור ושץ. תחילה עבד במגדל שלחוף ים כנרת ולאחר מכן עברה קבוצתו לדגניה. על העבודה בארץ כתב טרומפלדור:

"לדעתי יש לפנינו קודם כל שלוש תעודות עיקריות: א) חינוך לאומי, ב) הלאמת אדמת ארץ ישראל (זאת אומרת, עלינו לרכוש אדמה ולעשות אותה קניין של כל העם היהודי), ג) יצירת קשר אמיץ, ועד כמה שאפשר, קשר ישר עם ארץ ישראל."

מכתב לחברי הקבוצה שנשארו ברוסיה, 1913, עמ' 51.

בשנת 1915 קרא צבי שץ באוזני חבריו את דבריו על חזון הקבוצה והצהיר כי "ולזה, וקודם כל לזה, אנו קוראים לכל מי שרוצה להיות בבוני הארץ. עבודה גופנית באדמה, זו העבודה הכשרה ביותר בדורנו אנו, וחיים משותפים, חיי-קבוצות (לפי משיכת הלב האישית) – זו ואלה צריכים להעשות סיסמא לנוער שלנו העולה לארץ-ישראל." לאחר מכן התגייס לגדודים העבריים ומצא את מותו בפרעות תרפ"א (1921) עם ברנר ובני משפחתו מבית יצקר ביפו.

"אנו צריכים להיכנס כחבורה שלמה, שבניה דבקים זה בזה, מתאימים זה לזה, מאוחדים בדעותיהם ומכירים היטב לא רק את מטרתם ותכליתם אלא גם את עצמם."
טרומפלדור (יושב שני מימין) עם פעילי צעירי ציון בקייב, 1913

תקופה שלישית

בגדוד העברי (1914 – 1918)

"מיד נשיר את 'התקווה' ולחזית"

ימי השירות הצבאי של טרומפלדור בימי מלחמת רוסיה-יפן עיצבוהו כלוחם. אמנם אופיו האמיץ טופח בקרבו עוד מילדותו, אולם בימי שירותו בצבא הרוסי התפתח בקרבו איש הצבא המוכן למסור כל מהותו למען השירות, עיצבה את תודעת חיי השירות והשליחות בקרבו. כשפרצה מלחמת העולם הראשונה (1914) ראה לנגד עיניו הזדמנות ליצור שינוי לאומי היסטורי. עם תחילת המלחמה הציבו התורכים שתי אפשרויות לתושבי הארץ היהודים (שהיו בחלקם נתינים של מדינת האויב הרוסית) – להיות לנתיני תורכיה או לעזוב את הארץ. טרומפלדור בחר בשנייה כמו אחרים שלא רצו להיות נתיני תורכיה, והגיע לאלכסנדריה שבמצרים, שם פגש לראשונה את ז'בוטינסקי ועמו החל לקדם את התכנית לייסוד גדוד עברי בצבא הבריטי שיסייע לכבוש את ארץ מידי התורכים. ז'בוטינסקי תיאר בספרו האוטוביוגרפי את שיחתו עם טרומפלדור על 'דמות החלוק' כשישבו השניים בלונדון בזמן פעילותם ליסוד הגדוד:

קבוצת מתנדבים לגדוד העברי עם ז'בוטינסקי וטרומפלדור, לונדון 1916

"את דבריו לא רשמתי – אין צורך: הם נשתמרו יפה בזיכרוני גם בלא זה. באותו חדר קטן, בקיץ 1916, גולל לפני את הרעיון הפשוט והנשגב של ה'חלוציות': חלוק פירושו 'צועד בראש' – אמרתי – באיזה מובן? פועלים?"

- לא. זה מושג הרבה יותר רחב. כמובן, דרושים גם פועלים. ואולם לא זהו

המובן של המלה 'חלוק'. לנו יהיו דרושים אנשים מוכנים 'לכל', לכל מה שתדרוש ארץ-ישראל. ל'פועל' יש האינטרסים הפועליים שלו, לחיילים שלהם; לרופא, למהנדס ולכל השאר יש הרגלים משלהם, אם אפשר לומר כך. אולם אנחנו צריכים להקים דור שלא יהיו לו לא אינטרסים ולא הרגלים. מטיל ברזל – סתם. גמיש – אבל ברזל. מתכת, שאפשר לחשל ממנה כל מה שיש צורך בו בשביל המכונה הלאומית. חסר גלגל? – אני הגלגל. חסרים מסמר, בורג, גלגל תנופה? קחו אותי. צריך לחפור אדמה? אני חופר. צריך לירות, להיות חייל? אני חייל. משטרה? רופא? עורכי דין? מורים? שואבי-מים? בבקשה, אני עושה את הכול. אין לי פרצוף, אין פסיכולוגיה, אין רגשות, אין לי אפילו שם: אני האידיאה הטהורה של שירות, מוכן לכל, איני קשור בשום דבר; אני יודע רק ציווי אחד: לבנות.

- אין בני אדם כאלה – אמרתי.

- יהיו.

- שוב טעיתי, והוא צדק. הראשון מבני אדם אלה ישב לפני, הוא בעצמו היה כזה: עורך דין, חייל, פועל במשק חקלאי. אפילו לתל-חי בא לחפש עבודת אדמה, מצא שם את מותו מכדור של רובה, אמר 'אין דבר' ומת כבן אלמוות."
ז. ז'בוטינסקי, מגילת הגדוד, בתוך אוטוביוגרפיה, ע"ע 205 – 206.

לאחר משא ומתן עם רשויות הצבא הבריטי הוחלט להקים גדוד לוגיסטי, 'גדוד נהגי הפרדות' שיהיה מורכב מחיילים יהודים בלבד. הרבה התאכזבו שלא הוקם גדוד לוחם, אך בין היחידים שלא אמרו נואש היה טרומפלדור שהאמין שזו התחלה ליצירת צבא עברי. אכזבה נוספת התגלתה כשהגדוד הוצב בחזית גליפולי שלייד הדרדנלים ולא בחזית ארץ ישראל, טרומפלדור כתב:

טרומפלדור במדי קצין בפתח אוהל, מחנה גדוד נהגי הפרדות, גליפולי

"חברי לאהל אינם בדעה אחת איתי. הם מצהירים, שמתקוותינו והצעותינו לא נשאר כלום. ושגור בניהם: 'גדוד של מתנדבים אידיאליסטים נהפך והיה לגדוד של עובדים מאונס. לאלה אבד האידיאליזם, ואצל אלה לא היה מעולם. האנשים מוכים. ערך האופיצרים היהודים דומה לאפס. במקום ארץ ישראל הובילו לדרדנלים. אין כל רעיון, אין כל ערך לגדוד בחיי היהודים. הכי טוב היה – לפזר' [...] מובן שלדעתי אין הדבר כן! אמנם, מרובה המגונה בגדוד [...] ואף על פי כן, אם נתרומם על המגונה שברגע, נוכל לראות גם דבר מה אחר, משמח. ראשית, הוכח, שגדוד יהודי יכול להתקיים ולמלא את חובתו; שנית, הוכחשה האגדה על פחדנות היהודים. [...] חושב אני, כי חרפה היא לאיש צבא לעזוב את שדה המלחמה לפני תום המלחמה, אם לא מתוך הכרח אחרון."

בחזית גליפולי, 1915, עמ' 79 – 82

מלבד השירות הצבאי שימש הגדוד כמסגרת ציונית בה המשיך טרומפלדור את עשייתו האידיאולוגית:

"היום אנו חוגגים את יום כ' בתמוז [יום השנה להרצל]. אני בארתי להם את ערך היום. ספרתי להם מעט על הרצל והציוניות (ישנם כאלה, בפרט בין הספרדים, שלא שמעו כלום על הרצל ועל הציוניות). הטעמתי והדגשתי שגדודנו משמש למטרה של ציוניות מדינית זו: משמש באופן, שלא השתמשו בו היהודים זה רבות בשנים. ציינתי, בסוף, שהרצל מת, ואנו חוגגים את יום מותו, מפני שכל חיי הרצל עד מותו ועד בכלל הנם התחלה לחיים חדשים אצל העם העברי. [...] חגיגתנו עברה בהצלחה, פתחו בשירת 'התקווה' במקהלה."

בחזית גליפולי, 1916, עמ' 116

אמנם הוקם גדוד עברי, אך הפעילות להקמת גדוד לוחם שיפעל בחזית ארץ ישראל לא פסקה לרגע. ז'בוטינסקי שבחר לא להתגייס לשירות גדוד נהגי הפרדות, המשיך בפעילות הסברתית כדי להשפיע על רשויות הצבא להקים גדוד לוחם, טרומפלדור סיפר:

ז'בוטינסקי במדי הגדוד העברי

"היום קיבלנו גם אני וגם הקולונל מכתבים מאת ז'בוטינסקי מלונדון. המכתב אלי נכתב ברוסית, אל הקולונל – בצרפתית, תוכן שני המכתבים, בעצם, אחד הוא. ז'בוטינסקי ועוד אחרים מנהלים תעמולה באירופה ליצירת גדוד עברי גדול (בן ארבעה, חמשת אלפים). ז'בוטינסקי חושב, ששם הגדוד החדש צריך להיות אחר: פשוט למשל Zion corps (בלי הזכרת פרדות והובלה), וגם תפקידו צריך להיות דווקא עבודת המערכה [גדוד לוחם], הוא משלים עם הפשרה, שמחוץ לארץ ישראל יהיה Mule transport [גדוד אספקה] ובארץ ישראל – עבודת המערכה [=גדוד לוחם] [...] ראוי הרעיון לתשומת לב ואני נכון לסייע. [...] הקולונל כתב לז'בוטינסקי שהוא מתייחס בסימפטיה חמה לרעיון הגדוד. [...] אל יחשוב (ז'בוטינסקי), שגדודנו איננו מלחמתי. אמנם, תפקידנו להובלה, אבל בשביל העמדות הראשונות אנו באים אל החפירות הראשונות. לנו יש רובים וכדורים."

טרומפלדור מתח ביקורת קשה על יהודים ובייחוד על ציוניים שנתקל בהם שלטענתו מתלהבים מהר וכשדברים לא עולים כפי שרצו מתייאשים ונוטשים את המערכה, כפי שקרה בימי הגדוד:

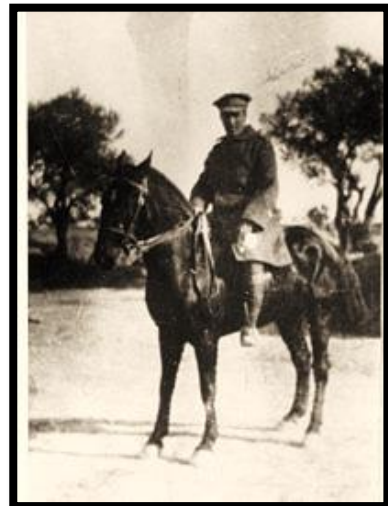
"זוהי צרתנו, שהרבה אצלנו (היהודים) חלשים כאלה. אנו מתלהבים לרגע, נחפזים לעשות ומתקררים מיד. אין כוח ההתמדה, אין הרצון העקשני. לא אצל הכל כך! יש גם חזקים, הם יישארו: ויבואו חדשים חזקים ואמיצים."

עם זאת הכיר גם בצד האחר, של היהודים הציוניים שניחנו כמוהו בגבורה ואומץ לב, וכתב על הכבוד שרכשו אנשי צבא בריטים לאנשי הגדוד העברי:

"סרג'נט אנגלי אחד, בדברו על מינים שונים של אנשי צבא אשר בגליפולי, אמר: 'מוזרים הם הציוניים: בשעה שהכל מתכופפים מחשש הכדורים, הרי אלו הולכים כאילו לא כלום'. נעים."

בחזית גליפולי, עמ' 184

בתמונה: טרומפלדור במדי קצין גדוד נהגי הפרדות, גליפולי

הגדוד פוזר בקיץ 1916 למרות שטרומפלדור וחבריו דרשו לא לפרקו ולקיימו עד תום המלחמה כיחידה אחת אך הפקודה נתקבלה:

"נתקבלה פתאום מאת המילטון פקודה של הגנרל הבריגדי [...] הגנרל כותב, ש Z.M.C [גדוד הפרדות העברי] מתפזר, מתבטל. [...] בבוקר עשיתי מפקד, נאמתי נאום קצר: 'היום אנו יוצאים. את עבודתנו גמרנו, ורשאים אנו לומר, כי גמרנו אותה יפה. אין לנו, וכן לעמנו היהודי, להתבייש ב-Zion Mule Corps. תודה אני אומר לכם בשמי על כל אלה.' [...] אני מצידי איני משלים עם הביטול. אני רוצה, שהגדוד יחיה עד סוף המלחמה או עד היוצר גדוד חדש (גדול, גדוד-קרב)". בחזית גליפולי, עמ' 191 – 193

מכאן נסע ללונדון כדי לסייע למאמצים ליסוד גדוד לוחם וגדול. לא בנקל הצליחו לשכנע את רשויות הצבא הבריטי להקים גדוד עברי לוחם ולקח זמן רב אך לבסוף הוקם הלגיון העברי ה-ל"ח ויוצאי גדוד הפרדות היו מהראשונים שסופחו. טרומפלדור מצדו כבר היה בקיץ 1917 בפטרוגרד שברוסיה וארגן את ההגנה העצמית. היו אלה ימי המהפכה הבולשביקית והוא חשש למצב היהודים ברוסיה לאור האירועים האלימים שהתחילו באוקטובר. במקביל שב לתכנן את רעיונותיו להתיישבות בארץ ישראל.

'היום אנו יוצאים. את עבודתנו גמרנו, ורשאים אנו לומר, כי גמרנו אותה יפה. אין לנו, וכן לעמנו היהודי, להתבייש בגדוד נהגי הפרדות. תודה אני אומר לכם בשמי על כל אלה.'"

תקופה רביעית

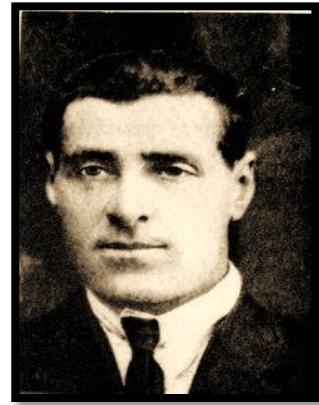
'החלוץ' ותל חי (1919 – 1920)

"בארגון חבורת פועלים חקלאית"

בשנת 1919 נשלח טרומפלדור כנציג ה'חלוץ' לאוקראינה כדי לארגן את קבוצות הצעירים לעלייה ארצה. הוא סקר את רוסיה ורתם את הצעירים הציוניים להכשרה חקלאית כהכנה לעלייה. באותה שנה, ראשית העלייה השלישית, הגיע לארץ. אך את שראה בארץ לא אהב, לדעתו כדי להעלות את החלוצים לארץ ולשלבם במהירות האפשרית בעבודה היה צורך באחדות. הזמן דוחק והעבודה רבה ואין מקום לפירוד בין מפלגות הפועלים בארץ. במכתב ל'חלוץ' בקושטא כתב:

"גם רצוי מאוד, שחברינו בבואם הנה לא יכניסו את עצמם במלחמה הנטושה בין 'אחדות העבודה' ו'הפועל הצעיר'. מלחמה זו הקיפה כמעט את כל פועלי א"י ומזיקה מאוד לענייננו הכללי, אני משתדל בכל כחי לקרב את הלבבות ולהשכיך את השלום בין המפלגות, אבל לפי שעה אין שלום במחננו. טוב יהיה, אם חברינו החדשים שיבואו לארץ יוסיפו להיות מחוץ למלחמת מפלגות זו עד אשר ירב ויגדל מספנו בארץ."

נובמבר 1919, עמ' 209

טרומפלדור, 1919

במקביל לעבודתו בארץ, פעל לגיוס כספים עבור העלאת חבריו מ'החלוץ'. אולם כשפנה לוועד הצירים של ההסתדרות הציונית קיבל תשובה שלילית משום שלדעת הוועד "העלייה בלתי רצויה ברגע הנוכחי". בלית-ברירה הבין שיהיה עליו לשוב לרוסיה כדי לסייע לחבריו למצוא את הדרכים לעלות ארצה. היו אלה הימים שלאחר מלחמת העולם הראשונה וועידת השלום בפריז. ב-1920 אושר הסכם סייקס פיקו בין הצרפתים לבריטים בוועידת סן רמו שבאיטליה. כחלק מיישום ההסכם התחילו הבריטים לעזוב את אזורי הגליל העליון, שהועברו לידי הצרפתים. אולם הצרפתים עדיין לא הספיקו לבסס את אחיזתם הצבאית והאדמיניסטרטיבית באזור. הערבים בארץ ראו בהסתלקות התורכים ובהיעדר שלטון מסודר באזור הגליל הזדמנות להשתלט על השטחים והמושבות העבריות. הגליל העליון הפך למעיין "המערב הפרוע". כנופיות שודדים בדוויים וערביים התחילו לשדוד באכזריות את כפרי הנוצרים שבגליל העליון. עד מהרה הם גם הגיעו למושבות העבריות. טרומפלדור שעלה לגליל העליון עם אחרים על מנת להגן על המושבות העבריות, ביניהן מטולה, כבר גלעדי ותל חי, היה עד למעשי ביזה ושוד אכזריים וכתב במכתב לוועד ההגנה שישב באילת השחר, לאחר היתקלות אלימה עם כנופיות ערבים בגליל, כי "הכל ראיתי בחיי: הורגים, שוחטים, אולם אין פושטים בגדים. במנהג ברברי כזה אני נתקל בפעם הראשונה." (ינואר 1920, עמ' 215).

המצב הלך והחמיר. איכרי המושבות בגליל העליון היו במצב קריטי. חלק מאנשי מטולה כבר נטשו את המושבה. אפילו קבוצות חיילים צרפתיים שהגיעו לאזור עם תחילת יישום הסכם סייקס פיקו באזור הגליל העליון הותקפו על ידי כנופיות ערבים ואולצו לסגת. אך קבוצות הפועלים של כפר גלעדי, תל חי וחמרה החליטו שהם נותרים על מקומם ולא נוטשים. עם זאת גם טרומפלדור וחבריו היו אכולי ספקות עד כמה יוכלו להחזיק מעמד:

"היה רגע קשה ורב ערך. דבר מה העיק והרעיד ליבות רבים. הועלתה השאלה: אם גדוד הצרפתים, בעזרת תותחים ומכונות ירייה, לא יכול עמוד בפני הערבים, אנו, קומץ קטן של אנשים ומזוין ברובים בלבד, נוכל להם? כמעט איש מאיתנו לא היה מסופק, שהתנפלותם של הערבים המתלהבים הכרחית היא וקרובה. השאלה 'אולי להימלט למטולה' רחפה באוויר, אך לשאול אותה לא העז איש בתל-חי. נהפוך, באספה המהירה שנערכה נתקבלה החלטה גמורה: להשאר על המקום ויהי מה."

בתל-חי, 4 לינואר 1920

לאחר עוד היתקלות אלימה עם כנופיות ערבים בגליל כתב במכתב לוועד ההגנה שבאילת השחר:

"אנו דורשים עוד פעם לשלוח לנו הנה את מספר האנשים הדרוש. אם העזרה לא תבוא בזמנה, יכול להיות שיהיה כבר מאוחר. שאלת העלייה למטולה נדחתה לעת עתה. כנופיות שודדים הולכות ומתרבות בסביבה, התנועה בכלל גדלה. להמתין לעזרה אי-אפשר יותר. החישו, ולא – נאחר את המועד. השיגו מיד את התקציב הדרוש ומהרו במשלוח האנשים החדשים אלינו."

7-8 לפברואר 1920, עמ' 229-230

בזמן המתוח והקשה בגליל העליון, התקיימו דיונים בוועד הפועל של ההנהגה הציונית בארץ בעד ונגד האחיזה בנקודות ההגנה בגליל העליון. היו דעות שדרשו בכל תוקף לסגת מהעמדות בגליל והכל על מנת לא לקפח חיים. והיו דעות שראו בנסיגה ככניעה שעלולה לסכן את הישוב החדש כולו, ובכך סוף למפעל הציוני בארץ. טרומפלדור כתב בשם וועד ההגנה שבראשותו מכתב קשה לוועד, שמבטא את כעסו על חוסר התמיכה והספק על אחיזתם בנקודות ההגנה בגליל:

"שעת הניסיון הגיעה כמעט. מחר אולי תבוא בכל מוראה. יכול להיות, שברגע הנוכחי אורב לנו האויב מאחורי הבית. אולי מתחבאים הם בחשכת-הליל... ובעוד שעה, בעוד רגע, אולי תשמע ירייה... דור חדש, דור בני ארץ-ישראל, בני חורין, עומדים על הגבול, מוכנים להקריב את נפשם על שמירת הגבול הזה; ושם – בפנים המדינה, נושאים ונותנים בלי סוף, אם לאשר את התקציב או לדחותו, זאת אומרת: אם לעזור למגני-המולדת או לא. [...] כעת אנו דורשים שוב: החישו עזרה לתל-חי וכפר גלעדי! מצבן קשה יותר ממצבן של מטולה וחמרה. שם לא נפלו קרבנות אנשים וכאן מתנוססים כבר שני קברים (של אהרן שר ושניאור שפושניק, שנפלו קודם בשעת התנפלות על קבוצת תל-חי). 40 נפשות צעירות נתונות כאן בסכנה. האמנם ימשך עוד המשא-והמתן, היוסיפו ל'עמוד על המקח', והעזרה תאחר לבוא."

9 בפברואר 1920, עמ' 231

מהדברים העולים בהחלט אפשר לראות שטרומפלדור וחבריו בכלל לא חשבו על לעזוב, הם הבינו שזה מובן מאליו להגן על הישובים "ויהי מה!" בינתיים, טרומפלדור ועוד מספר ממשוחררי הגדוד העברי עלו ברגל אל מטולה. הם מצאו אותה שדודה ונשלטת על ידי כנופית שודדים. בהנהגתו הצליחו יוצאי הגדוד לסלק את השודדים ולכבוש אותה מחדש. לאחר שהפקיד עליה שומרים, עשה סיבוב עם עוד מספר לוחמים בשאר נקודות ההגנה בגליל העליון, ולבסוף חזרו לחוות תל חי. מספר ימים לפני ההתמודדות האחרונה בתל חי, כתב במכתב האחרון בשם וועד ההגנה בראשותו:

"באו אלינו איכרים ממטולה וסיפרו ששודדים לוקחים שם כל מה שאפשר, וגם פצעו את האיכר... [...] באו לבקש עזרה אצלנו. אנחנו עלינו אתמול בערב (אני וחמשה-עשר חברים). באנו למטולה עם חשכה. השודדים, שהיו במושבה, פגשונו ביריות. אולם ענינו חזרה וגרשנום. [...] סדרנו שמירה, אך זה עולה בקושי רב מפני מיעוט מספר האנשים. אנשים נחוצים מאוד. גם בשביל מטולה וגם בשביל שתי הקבוצות שלנו, מפני שאחדים מן החברים עייפים ודורשים שיתנו להם אפשרות ללכת דרומה. אתם מוכרחים לשלוח לנו, לא מאוחר מיום השישי, לכל הפחות 20 איש."

אדר תר"פ 1920, עמ' 232

זהו המכתב האחרון מתל חי. מכתב נוסף מועד ההגנה בראשות טרומפלדור לא הגיע. טרומפלדור ושבעת חבריו בתל חי נפלו חללים. בעדותו של ד"ר גרשון ג'ורג' גריי שטיפל בטרומפלדור לפני מותו, אמר:

"את טרומפלדור בדקתי הראשון. הוא היה חלש מאוד, חיוור אך הכרתו אתנו. הוא ביקש שיתקנו את התחבושת. היו לו שני פצעים גדולים בחלק העליון שבבטנו ופצע קטן בידו הימנית. חבשתי את פצעיו והרגעתי. כאשר שאלתי לשלומו ענה: 'אין דבר, טוב למות בעד המולדת'. [...] כעבור רגעם אחדים בחצי הדרך, בערך, מתל חי לכפר גלעדי, כאילו אחזתו עווית והוציא את נשמתו, אחרי אשר הסב את פניו אל פני האדמה."

מן הימים האחרונים. (מפי הרופא החבר ד"ר ג. גרי), קונטרס, כ"ט, כ"ב באדר תר"ף (12 במרץ 1920), עמ' 6

יזכור עם ישראל את הנשמות הטהורות של בניו וכנותיו

שניאור שפושניק

אהרן שר

דבורה דראכלד

בנימין מונטר

שרף

שרה צ'יזיק

טוקר

יוסף טרומפלדור

הנאמנים והאמיצים, אנשי העבודה והשלום, אשר הלכו מאהרי
המחרשה ויחרפו נפשם על כבוד ישראל ועל אדמת ישראל.

יזכור ישראל ויחכרך בזרעו ויאבל על זיו - העלוטים
וחמדת - הנכורה וקדושת - הרצון ומסירות - הנפש אשר נספו
במערכה הכבדה.

אל ישקט ואל ינחם ואל יפונ האכל עד בא יום בו ישוב
ישראל ונאל אדמתו חשדודה.

האריה השואג

פסל בדמות אריה, מעשה ידי הפסל אברהם מלניקוב. הפסל הוצב בשנת 1934 בבית הקברות שבין תל חי לכפר גלעדי, כמצבת קבר ואנדרטה לזכר שמונת ההרוגים בקרב תל חי ב-1 במרץ 1920. בחזיתה לוח אבן שעליו חקוקה הסיסמה "טוב למות בעד ארצנו", ומתחתיה חקוקים שמותיהם של שמונת החברים שנהרגו, דבורה דרכלר, יעקב טוקר, יוסף טרומפלדור, בנימין מונטר, שרה צ'יזיק, שניאור שפושניק, אהרן שר ווולף שרף. הפסל היה מיד לסמל לאומי, נקודת ציון בנוף הגלילי, ואתר עלייה לרגל לאנשי היישוב ותנועות הנוער.

רשימת קריאה מומלצת להרחבה על חייו ופועלו של יוסף טרומפלדור

מבחר כתביו

- מחיי יוסף טרומפלדור: קובץ מכתבים וקטעי רשימות, יפו: הסתדרות העובדים העברים בא"י, תרפ"ב.
- מהדורה ב, מורחבת; ערוכה בידי מנחם פוזנסקי, תל אביב: עם עובד, תש"ה.

ספרים ומחקרים

- שולמית לסקוב, טרומפלדור: סיפור חייו, חיפה: שקמונה, 1972. מהדורה ב, מתוקנת ומורחבת, ירושלים: כתר, 1982. (ביוגרפיה)
- מרדכי נאור, היום שבו נפלה תל-חי, להגן או לעזוב... "דרך ארץ-עם חי בנופיו", עורכת: עירית זהרוני, קצין חינוך ראשי - "במחנה", משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תשמ"ה, 1984, עמוד 272-279.
- נקדימון רוגל, תל-חי חזית בלי עורף, הוצאת יריב-הדר.
- שמעון קושניר, איש מארץ תל-חי, תל אביב: הוצאת עם עובד.
- מנחם פוזנסקי, מחיי יוסף טרומפלדור, תל אביב: הוצאת עם עובד.
- מרדכי נאור, זלמן בלחובסקי - איש תל חי, ירושלים, הוצאת יד יצחק בן-צבי, 2009.

